

DEDE KORKUT HİKÂYELERİNİN ANADOLU VE RUMELİ'DEKİ İZLERİ: "KAM PÜRE OĞLU BAMSİ BEYREK DESTANI" NIN BÜNYAN; "DELİ DUMRUL DESTANI" NIN RUMELİ VARYANTI

TUNCER GÜLENSOY

Öteki Türk ülkeleri gibi Anadolu da bir destanlar ülkesi, efsâneler diyârıdır. Anadolu insanı Orta Asya'dan, Horasan illerinden, Altaylardan getirdiği sözlü destanlarını, efsânelerini, masallarını dilden dile, gönülden gönüle aktararak günümüze kadar ulaştırmasını bilmiştir. Bütün bu sözlü hazine, daha nice nesillerin dilinde ve gönlünde asırlarca yaşayacaktır. Yaşayan bu Türk halk edebiyatı mahsullerinin bir bölümünü *Dede Korkut hikâyeleri* ihtiva etmektedir.

Dede Korkut hikâyeleri, değişik varyantlarda ve isimlerde de olsa, Anadolu'nun pek çok yöresinde hâlâ anlatılmaktadır. Yaşayn *Dede Korkut* hikâyeleri içinde, Anadolu sahasında, en yaygın olanı *Bey Böyrek* (*Beyrek*) hikâyesidir. Adı bazan *Bey Böyrek*, *Bey Böyre*, *Bey Beyri*, *Bengiboz ile Bey Böyrek*, *Beg Bögürek*, *Bey Börü*, bazan da *Al Kavak Kızı* olarak söylenen bu hikâye, Anadolu'nun bazı yörelerinde tesbit edilmiştir. Bu varyantların tesbit edildiği yer, tesbit edenin adı ve yayımlandığı yerler şöyledir:

1) Safranbolu ve Trabzon rivâyetleri:

Tesbit eden: Ahmet Baha (*Millî Mecmua*, 1930, sayı: 132; *Atsız Mecmua*, sayı: 10; *Bartın gazetesiii*, 21 Eylül 1931, sayı: 312 vd.; *Safranbolu*, 26 İllkteşrin 1931, sayı 317'de Hamamîzâde İhsan'dan naklen Trabzon rivâyeti.)

2) Güney (Gâvurdağı, Aladağ) rivâyetleri:

Tesbit eden: Ali Rıza Yalman (Yalgın). (*Memleket Mecmuası*, Adana 1929, sayı: 5 vd.; *Cenupta Türkmen Oymakları*, kısım III, Ankara 1933, s. 68-80).

3) Tesbit eden: Baha Gökoğlu (*Halkbilgisi Haberleri*, İstanbul 1936, yıl 5, sayı 54, s. 81-87).

4) Bayburt rivâyeti: (3 ayrı rivâyet):

Tesbit eden: Osman Turan (*Ülkü*, Ankara 1938, C. X, sayı 59; *Türklük*, İstanbul 1939, C. II, sayı 8R).

5) Beyşehir rivâyeti.

6) Mâden köyü (Konya) rivâyeti.

7) İstanbul rivâyeti.

(5 ve 6. sıradaki iki rivâyeti ağızdan tesbit ederek, İstanbul rivâyetini de İstanbul Üniversitesi Ktp. no. 239 ve TDK Ktp. no. 1359-6028'de kayıtlı yazmalardan çıkara-

rak conklerden topladığı *Bey Beyri* manzumeleri ile beraber Pertev Naili Boratav yayınlamıştır: *Ülkü C. X, sayı 60, C. XI, sayı 61 vd.*; bunları ayrıca bir kitap hâlinde de toplamıştır: *Bey Böyrek Hikâyelerine Ait Metinler*, Ankara 1939).

Bartın rivâyeti:

Tesbit eden: Ahmet Caferoğlu. (Bu rivâyet Bartınlı Ayşe Sülün'den tesbit edilerek *Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler* (İstanbul 1951)'de "Bol Börek" adı ile yayınlanmıştır. Bu rivâyette "Akkavak Kızı"nın adı da geçer (s. 177-180).

9) *Poyraz rivâyeti*

Yayınlayan: Tuncer Gülensoy. (Elazığ'ın Poyraz nahisinden tesbit edilen bu rivâyet "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşayan Dede Korkut Hikâyeleri: "Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek Destanı"nın Poyraz (Elazığ) varyantı" adı ile *Türk Kültürü Dergisi*'nde yayınlanmıştır. (C. XXI, sayı 244, s. 547-558).

10) *Bünyan rivâyeti.*

"Bey Böyrek" hikâyesinin anlatıldığı söylenen, fakat henüz tesbit edilememiş rivâyetleri de şunlardır:

1) *Uygur köyü* (Muğla) rivâyet: Bu rivâyetin varlığını Hamid Zübeyir Koşay'dan duyduğunu Muharrem Ergin nakletmektedir. (bk. M. Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, Ankara 1958. s. 10)

2) *Çardak* (Denizli) rivâyeti: Denizli'nin Çardak ilçesinden olan öğrencim Şener Özbay (şimdi edebiyat öğretmeni), çocukluğunda "Bey Börü" adlı bir hikâye dinlediğini söylemiştir.

Anadolu'nun daha pek çok yöresinde *Böy Böyrek* rivâyetinin yaşadığından eminiz. Henüz pek çok rivâyetin derlenmediğini, derlenmiş olan bazılarının da mahallî folklor dergilerinin sayfalarında araştırmacıları beklediğini belirtmek gerekir.

Bey Böyrek hikâyesi yalnız Anadolu'nun siyasî sınırları içinde yaşamamaktadır. Nerede Türk varsa, orada da bu ve öteki *Dede Korkut* hikâyelerinin yaşadığı kesinlikle söylenebilir¹. Hikâye, anlatıldığı yöreye ve o yörede yaşayan Türklerin çevrelerindeki düşman halklara göre az çok şekil değiştirmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Azerî, Karakalpak, Kazak, Başkirt ve Özbek Türkleri arasında yaşayan varyantlarında hikâyenin kahramanının adı da değişiktir. Karakalpak ve Kazak Türkleri "Alpamış" veya "Alpamsı"; Başkirt Türkleri "Alpamış" veya "Alpamşa"; Özbek Türkleri ise "Alpamış" derler. Bu adın *Alp Bamsı*'dan geldiğini Muharrem Ergin ve Abdülkadir İnan belirtmektedirler².

¹ Üsküp'ün (Yugoslavya) yakınlarında, yeni adı Tito Köprüsü adlı bir Türk kasabasından olan öğrencim Suna Ayaz'ın annesi, hâlen Elazığ'da ikamet etmekte olan Nezâket hanım, "Deli Dumrul" hikâyesinin bir varyantını kısaca bilmektedir. O, bu rivâyeti uzun zana önce 104 yaşında vefat eden anneannesinden dinlediğini söylemektedir. Bu varyantın metni ilerideki sayfalarda verilmiştir.

Giresun'un Bulancak ilçesi Bozat köyünden olan başka bir öğrencim Aysel Şimşek de şimdi hayatta olmayan babaannesinin "Deli Dumrul" adı ile bir masal anlattığını söylemiştir. Bu da gösteriyor ki Dede Korkut destanları tâ Rumeli'ne kadar uzanmaktadır.

² Beyrek hikâyesinin Karakalpak, Kazak, Başkirt ve Özbek rivâyetleri için bkz. Abdülkadir İnan, *Ülkü, X, sayı 60, s. 545-547.*

Doğu ve Güney Doğu Anadolu'nun birbirinden uzak yörelerinden tesbit ettiğimiz *Bey Böyrek* hikâyeleri, iki ayrı ad ve özellik taşımaktadır. Bu varyantlardan birisi Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Kocaköy'de (eski adı, Karaz), Kürmanç ağzı ile söylenmekte olup, adı "*BEG BÔREG U BENĞİ BOZAN* (veya: *Bozat*)"³ İkinci varyant, Elazığ'ı iline bağlı Poyraz nahiyesinde anlatılan "*Al Kavak Kızı*"dır. Bu varyantta "*Beg Böğürek*" hikâye kahramanının adı, "*Bengiboş*" da onun atıdır. "*Al Kavak Kızı*" ise "*Beg Böğürek*"le evlenen kral veya pâdişah kızıdır.

Kocaköy varyantı, yörenin destancıları tarafından hâlâ anlatılmaktadır. Bu yörede Kürmanç ağzı ile anlatılan pek çok hikâye ve masal da doğrudan doğruya Dede Korkut hikâyeleri veya Orta Asya Türk masalları ile yakından ilgilidir. Bu hikâyelerden:

1) *AHÇIKOZİ* (<Okçu Kozan) adını taşıyanı, Türk dili açısından oldukça entere-sandır: Bu hikâyedeki "*Ahçı*" (*Okçu*) kelimesinin, "*Kozi*" de (*Kozan*) kelimesinin de-ğişik söylenişinden başka bir şey değildir. "*KOZAN*" adının ise Dede Korkut'taki *Salur Kazan*'la ilgisi apaçık ortadadır.

2) *SEGİL TEKE* (= ayağı beyaz teke) hikâyesi, Dede Korkut hikâyelerinden "*Ba-sat'ın Depegözü öldürdüğü destanla*"la hemen hemen aynıdır. *Basat'ın kesip postu-na büründüğü koç, bu varyantta "teke" olarak karşımıza çıkmaktadır.*

*Bünyan varyantını işlemeden önce, Dede Korkut kitabında geçen "Kam Büre oğ-lu Bamsı Beyrek destanı"*nın özetini hatırlamak faydalı olacaktır⁴.

"Kam Gan oğlu Han Bayındır, İç Oğuz beylerine büyük bir ziyafet veriyor. Pay Büre adında bir bey de orada hazır bulunmaktadır. Bir ara onun Kara Güne oğlu Ka-ra Budak, Kazan oğlu Uruz, Kazılık oğlu Bey Yigenek gibi gençlere bakarak ağladığı görülür. Sorarlar, oğlu olmadığı için ağladığını söyler. Beyler oğlu olması için dua eder-ler. Pay Bicen adında bir bey de kız olsun diye dua ister, onun için de dua ederler. O da kızı olursa Pay Büre'nin oğlu ile beşik kertme nişanlı yapacağını vadeder.

Bir müddet sonra Pay Büre'nin bir oğlu, Pay Bicen'in bir kızı olur.

Pay Büre bezirgânlarını oğlana armağanlar almak üzere Rum iline gönderir. Be-zirgânlar İstanbul'a gelir, çocuk için bir at, bir yay, bir gürz ahırlar.

Aradan on beş sene geçer. Çocuk delikanlı olur. Bir gün av dolayısıyla babasının tavlasına gelir. Bu sırada İstanbul'dan dönmekte olan bezirgânlar da Kara Dervened ağzına gelmişlerdir. Fakat Evnük kalesinin kâfirleri bunlara saldırarak mallarını yağ-malarlar. Bezirgânın bir Oğuz'a kaçarken önüne çıkan tavlada gördüğü yiğitten yar-dım ister. O yiğit kâfirleri yakalayıp malı kurtarır. Önce yiğit, sonra bezirgânlar Pay Büre Bey'in evine gelirler. Çocuk baş kesip kan döktüğü için Dede Korkut gelip ona ad koyar ve Bamsı Beyrek adını verir.

Anadolu'daki Bey Böyrek hikâyesinin başka bir rivâyeti için bkz. Saim Sakaoğlu, "Bey Böyrek Hikâ-yesinin Bayburt Rivâyeti", Türk Kültürü Araştırmaları, Yıl III-IV-V-VI, 1966-1969 (Ankara 1973), s. 159-180.

³ Beg Bôreg ve Bengi Bozan.

⁴ bkz. Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, Ankara 1958, s. 7-10.

Bu vesile ile beyler av tertip ederler. Beyrek bu avda bir geyiği kova kova yavuklusunun otağına gelir. Burada Pay Bicen kızı Banı Çiçek'le ok atar, at koşturur, güreş tutar. Üçünde de kızı yener ve Banı Çiçek olduğunu anlayınca yüzük takarak nişanlanır.

Avdan dönünce Beyrek kız ile evlenmek için teşebbüse geçer. Fakat kızın Delü Karçar adında bir kardeşi vardır; kız kardeşini isteyen öldürmektedir. Delü Karçar'ın gönlünü yapmak üzere Beyler Dede Korkut'u göndermeğe karar verirler. Dede Korkut kaçma kovma olunca değiştirmek üzere iki atla gider. Kardeşini Karçar'dan isteyince Delü onun peşine düşer ve yakalar. Fakat kılıç çalacağı sırada Dede Korkut'un duası ile eli havada kalır. Bunun üzerine Dede'ye yalvarır ve kızı vermeğe razı olur. Dede'nin duası ile kolu iyileşir.

Dede Korkut dönerek Delü Karçar'ın istediği bin at, bin deve, bin koç, bin köpek ve pireleri alır, Karçar'a götürür. Malları teslim ederken Karçar'ı soyarak pireleri topladığı ahıra sokar. Delü, pirelerin hücumundan, Dede'nin tavsiyesi üzerine, kendisini suya atmakla kurtulur ve düğün hazırlığına başlar.

Fakat tam gerdeğe gireceği gece, Bayburt hisarının beyi yedi yüz kâfirle gelerek Beyrek'i ve otuz dokuz yiğidini tutsak eder, naibi de şehit olur.

Bunun üzerinden on altı ay geçtiği halde Beyrek'in ölüsü dirisi bilinmez. Delü Karçar Bayındır Han'a baş vurarak Beyrek'in dirisi haberini getirene hediyeler, ölüsü haberini getirene kız kardeşini vereceğini söyler. Yalancı oğlu Yaltacuk isimli birisi bu işi üzerine alır, gidip Beyrek'in vaktiyle kendisine vermiş olduğu gömleği kana buluşturarak Beyrek'in öldüğü haberini getirir. Banı Çiçek'i almak için küçük düğünü yapar, büyük düğününe mühlet kor.

Bu sırada Beyrek'in bezirgânlarını Beyrek'i aramağa gönderir. İki bezirgân gelip Bayburt'ta Beyrek'i bulur ve durumunu anlatırlar. Beyrek kendisine âşık olan Bayburt beyinin kızının yardımı ile urganla hisardan aşağı inip kurtulur ve Oğuz'a gelir. Yurtlarında, önce, Yaltacuk'a geçeceği yolda suikast hazırlayan babasının çobanları ile karşılaşır. Sonra atını bir ozanın kopuzu ile değiştirerek evlerine uğrar. Fakat kendisini tanıtmaz. Bir eski deve çuvalını boynuna geçirerek deli ozan kılığında düğüne gider. Bu sırada düğünde güveyi, Budak, Uruz, Yigenek ve Şir Şemseddin ile ok atmaktadır. Beyrek diğer ok atanları övdüğü halde, güveğiye sövünce Yaltacuk kızarak yayını çekmesini söyler. Beyrek Yaltacuk'un yayını çekince yay iki parça olur. Sonre getirilen kendi yayı ile ok atarak güveyinin yüzüğünü parçalar. Bunun üzerine Kazan Bey bu deli ozana o günkü beyliğini verir ve hareketlerinde serbeset bırakır. Deli ozan da bütündüğün yemeğini d öker, çalgıcıları döver. Kadınların toplandığı otağa gelir. Orada evlenenkızı oynatmak ister, Kısırca Yenge ili Boğazca Fatma adlı iki kadını gelin diye oynatırlarsa da, ozan aldanmaz ve sonunda Banı Çiçek oyuna kalkar. Burada deli ozan, Beyrek olduğunu anlatır. Düğün karışır ve Yaltacuk kaçarak Tana sazına girer. Beyrek sazı ateşleyince çıkar, yalvarır ve Beyrek de bağışlar. Beyrek'in anası babası sevinir, babasının ağlamaktan kör olan gözleri Beyrek'in serçe parmağının kanı ile açılır.

Beyrek otuz dokuz yiğidi ile iki bezirgânını kurtarmadan düğün yapmaz. Oğuz beyleri Bayburt hisarı üzerine yürürler. Yapılan savaşta Kazan Bey, Şöklı Melik'i, Delü

Tundar, Kara Tekür'ü, Budak, Kara Arslan Melik'i öldürür, yedi kâfir beyi kılıçtan geçer. Beyrek, Yigenek, Kazan Bey, Kara Budak, Delü Tundar, Uruz Bey hisarı alırlar. Kâfirin kilisesini yakıp cami yapar, keşişlerini öldürüp ezan okuturlar. Bayındır Han'a değerli hediyeler ayırırlar. Beyrek, Melik'in kızını alıp geri döner. Kırk gün kırk gece toy düğün olur. Dede Korkut gelip destanlar söyler ve bu Oğuznâme'yi düzenleyerek Beyrek'e ithaf eder. Destan burada biter.

Bundan sonra ozan duası gelmektedir.

Bünyan varyantını nakletmeden önce, hikâyede adları geçen şahısları ve canlı-cansız motifleri, hikâyenin akışına göre şöyle sıralayabiliriz:

Şahıslar ve hayvanlar:

padişah ve karısı (hiç çocukları olmazmış)

ak sakallı bir ihtiyar (pîr-i fânî) (padişahın yanına gelir. Dede Korkut'ta olduğu gibi, "Beg Böğürek" ile atı "Bengiboz" un adını takar.)

al kısarak (padişahın atı. Onun da hiç tayı olmazmış.)

Beg Böğürek (Padişah ve karısı sihirli elmayı yedikten sonra olur. Önce ismini koymazlar, "Adsız" diye çağırırlar. Sonradan kendisine ak sakallı pîr tarafından "Beg Böğürek" adı takılır.)

güllü tay/Bengiboz (Padişahın atının doğurduğu taya pîr'in verdiği isim.)

Ak Kavak Kızı (veya: güzeli) (Beg Böğürek kıza âşık olur: evlenmek için onunla yarışa girer. Kendisiyle evlenmek isteyen herkesi öldürerek Ak Kavak Kızı, Beg Böğürek'e yenilince onunla evlenmek zorunda kalır.)

Kel Vezir/Kel Balı (Beg Böğürek'in babasının veziri olup, padişah ölüp, Beg Böğürek de esir düşünce ülkenin başına geçip Ak Kavak Kızı ile evlenmek ister. Sonunda öldürülür.)

Baracık (Poyraz varyantında *Serecük* adı ile geçen köpek.)

kalenin beyinin kızı (Beg Böğürek'in esirdüştüğü kalenin beyinin kızıdır.)

testi ile su taşıyan kadın (Beg Böğürek testisini kırar, o da beddua eder.)

Keloğlan (Beg Böğürek bu kılığa girer. Bu masal motifinin Dede Korkut'ta ortaya çıkması ilgi çekici bir olaydır.)

Cansız varlıklar:

elme (sihirlidir. Ak sakallı ihtiyar pîr padişaha verir, yarısını karısı yarısını kendisi yer. Kabuklarını da atları olan "al kısarak"a verirler.)

çubuk (Sihirlidir. Bu çubuğu ata üç defa vurunca kanatlanmış bir kuş olurlar. Bu motif Poyraz varyantında "tüy" olup, o da sihirlidir. Atı tarafından Beg Böğürek'e verilen bu tüy, birbirine sürtülünce at ortaya çıkar veya kötü şeyleri iyi yapar.)

Bütün bunları gördükten sonra, elimizdeki “Bünyan” varyantını gözden geçirebiliriz. Bu varyantın tam metni şöyledir:⁵

“BEY BÖYREK HİKÂYESİNİN BÜNYAN VARYANTI”

Uyuz eli diyarının çoğ temiz, âdil, halk tarafından sevilir, müslüman bir türk pâdişahı varmış. bu padişahın oğlu olmazmış. karı koca bir gün birbirleriyle konuşuyollar: biz yaşılanıyoruz, allah bir oğul evlâdı vermedi. malımız tâc ve tahtımız ne olcah, diye konuşullar. aḥşamdan sabaha ğadar cenâb-ı mevlâya duva eder, secdeye ğapanırlar. sabah olunca ğapıları çalınır. ğapıyı açarlar; bir ihtiyar. ak sakallı pîr-i fâni. pâdişaha bir elma verir. der ki, bu elmayı ikiye böleceksin. aḥşam yatmadan yarısını sen yiyeceksin, yarısını hanıma yedireceksin, ğabuḥlarını da al ğısırağa yedireceksin. en eyi aygıra da çektiyeceksin. bu dediğimi yaptığın anda hanımın çocuğa ğalacaḥ, ğısıraḥ da, ikisi birden doğuracaḥ. seniñ oğlun olacaḥ, ğısıraḥ erkeK tay doğuracaḥ. ben gelinceye ğadar adını ğoymiyacahsınız. ben gelir adını ğoyarım. pâdişah hanımına gelinin bir pîr olduğunu ve baña şu elmayı verdi, bu elmayı bölüşüp aḥşam yiyeceyik. allahın emrine gireceyik. allah bize bir oğul evladı verecek. elmanın ğabuḥunu da al ğısırağa yedireceğiz. ğısırağı da aygıra çekecâz. o da erkeK bir ğulun doğuracaḥ. pîr gelince adlarını o ğoyacaḥ. pîr dedeleri gelecek adlarını ğoyacaḥ hatun. hatun sultan bu habere çoğ memnun ğalır. pîr dedeniñ dediği gibi yapallar. günler aylar kovalar, aylar ayları kovalar. derken doḥuz ay doḥuz ğun deyince hanım sultan bir oğlan doğrur. kısıraḥ da bir erkeK tay doğurur. pâdişah secdeye ğapanır, cenâb-ı allaha çoğ şükür eder, şükür namazı ğılar. allaha çoğ dua eder. bir ğun soñra hazırlıḥlar görölür; fakir fuḥaralara yemekler yedirilir, açılıḥların üstleri görölür. padişahın oğlu olduğunu tellallar nidâ ederler. bu haberi duymadık kalmaz. etirafTaki beyler, konuşu pâdişahlar birçoğ doğum hediyesi ile geliller, yerler içeller, eğleniler. çocuğ geliñir böyür. dört yaşında namaz surelerini oḥumaya başlar. çocuḥda ayri ğayri bir böyük zekâ olduğunu anlar babası. evine bir hoca getirir; evde çocuğa ders verir. çocuḥ pencereden atları ve yaşıdı olan tayı görür. hemen taya büyük bir sevgisi düşer. hocasına rica eder beni tayın yanına ğötür der. tayın yanına varır. tay çocuğu ğoḥlar birbirlerini severler. o zaman çocuğa tayın, ikisiniñ bir ğunde doğduğunu söylleler. o ğunden sonra çocuḥ, yaşıdını ğıllı tay diye söyler. sever. hoca baḥar ki çocuḥda eski zekâ ğalmaz. babasına söyler. ne yapalım hoca der. dinî bilgi ve kuran-ı kerimihatim edene ğader, pencereler sırmalı sır ile ğapatılır. bal mumu ışığında çocuḥ oḥudulur. yedi yaşında bütün dinî bilgileri öğrenir. hoca vazifesini bitirir. o zamanın oḥuma yazma mektebine kayıt olur. orada yazmayı, el yazısını ve oḥumasını öğrenmeye başlar. mekteb arḥadaşları adı olmadığı için, adsız oğlan dirler. adsız aḥağı adsız yoḥarı, oğlan arḥadaşlarına kızar. arḥadaşlarının bu sözlerinden ğucenir. babasına ve anasına: benim niye adım yoḥ, bsen adsız miyim? baña bir ad ğoyun der. babası: oğlum yavrum, seniñ bir pîr dedeñ var. seniñ adını o ğoyacaḥ. ne zaman gelirse seniñ adını ğoyar. biz ğoyamadık der. çocuḥ: peki babacığım der. aradan on ğun geḥer çocuḥ gine gelir: babacığım ğuylandırıyollar beni atsız oğlan diyi. hani dedem gelmedi, öldü mü

⁵ Bu metin öğrencim Seyit Burhanettin Akbaş tarafından banda alınmıştır.

galdı mı? yeter artıh benim adımı siz goyun dër. peki oğlum cuma günü cumadan soñra seniñ adını vezirlerimi, ileri gelenleri toplayıp seniñ adını goyalım dër. çocuğ çoğ sevinir. cuma günü gelir. çoğ kişiler toplanır. pādişahıñ oğlunuñ adı gonacağ. her biri bir ad hazırlarken, birden kapıdan içeriye aq sağallı pır dede gelir. ey cömat! oğlanıñ adı beybörök, tayın adı da bengiboz dër ve oradan kayıb olur. herkes hayret eder. padişah: evet oğlumun adı konda. tayın da adı konda dër. gelen misafirler yerler, içeller, eğleniller dağılılar. bēy börök mektebi bitirir. medireseyi de bitirir. hocalarından icazetnameyi gösterir. pādişah çoğ memnun olur. anası bağına basar; çoğ sevinir. bir sabah erkenden beybörök kalhar . camiye gidecek. bahar ki silahlanmış on kadar adam tavladan atları çıkarıyollar. üzerine binen sürüyor. camiden geldikten soña babasınıñ yanına varır. gördüklerini anlatır. babası da: oğlum onlar avcılar, ava gidiyollar dër. bey börök ben avı da silahşörlüğü de öğrenmek istiyorum dër. babası olur evladını dër. bey börök avcı başına teslim edilir. kılıç kalhan kullanmasını, gürz atmasını, kement atmasını, velhasıl bey böreğini öğrenmediği kalmamış. bir gün odasınıñ penceresinden dışarıya bahıyor. bahmiki, bir kadın testi ile su getiriyor. kolları yorulan kadın diyenmek için testileri yere koymuş. bey börök görüp oğlunu yayını alır, pencereden testiya nişan alır. atınca testiye deler, su akmaya başlar. kadın kim atlı diye bahar ve bey bōrē i görür. benim gibi fuqaranıñ testisine gücün yetenē āder, aq avak güzeliñe yetsin dër. hemen ener gadınıñ testisini öder ve sorar: seniñ dediğın aq kavak güzeli kimin gızı, nēreli. ne bileyim ben. bir beyin gızı. pādişah gızı mı bilmiyorum ve o öyle bir pehlivan ki, onu kim yıharsa, ona varacağmış. kız oğlanı yıharsa başını kesip kale yapıyormuş dër. yiğitsen git de onu al dër. bey börök bu meseleyi babasına anlatır. baba gidip bu gızı bulacağım, baña izin vēr dēyince: oğlum onu duydı. çoğ güjlü bir kızmış sen onuñla başēdemezsın dër ve nihayet çocuğın elinden gurtulamaz. bahar eder ki pādişah çarı yoğ. heybeler altınlar, bol para vērir, gēt oğlum tavlıya beğendiğın atı seç bin gēt. hayırlısı allahtan. tavlaya girer. tavlada atların sırtına elini vurur, belin eğer, ona vurur belin eğer, ona vurulur belin eğer... bi de şü yaşdım gıllı taya bahım o nasıl dër. ngıllı tayın sırtına vurur ki, demir gibi duruyor. hağ işte bu benim gahrımı çeker dër. orada çeker. tavlacı başı gelir. eğerler, gemini her düzenini, her malzemesini, silahlarını alır, ellerini öper babasınıñ annesiniñ oradakileriñ hepsiniñ elini öper bu yola çıkar. [az gider uz gider, dere depe dümdüz gider, altı ay bir guz gider, lale sümbül biçerek, gayhve tütün içerek, gardizle garduzun torandasını yiyerek] geder bir memlekete dahil olur. bi şeye girer bahar ki, bi uzun bi şey dikili. oraya sürer atını. bahar ki adam kellesinden bir kale. oradan döner karşısına bir gadın çıkar. anacığım beni bu gece misafir et dër. aman ölüm, benim sādā da yerim yoğ, atıerim yoğ dër. bey börök dër ki, anacığım benden saña zarar gelmez, sādā bir avuç altın viriyim de beni misafir et dër. ben seniñ oğlun oluyum da, ben yabancıyım, yalnızım, buraları bilmem dër. oğlanı içeri alır. atını ahıra çeker atını söyler, terini gürular, atını rahat ettirir, ondan soña kendisi gelir. ana dër burda dër burda böyle böyle bunu yapan aq kavak güzeli midir? evet ölüm dër. ben onu almaya geldim ana dër. aman ölüm etme, dutma, sen o gibi deli ānlı dē elsin, çoğ güzel yahışlıhsın, o dër ganlı gahbeye çatma. o seniñ de bşını keser. ona kimseniñ gücü yetmedi. seni böyle işinde, ağzında götürenleri kesti o ganlı gahbe dër. yoğ ana ben bunu şēdecem. yarın gel sen gideceñ önuñ gapısı evi nereyse oraya,

düñür daşına oturacañ. benim gurbetle bir ğlum var ıdı, geldi. çalışmış çabalamış, çoğ parā ātirdi, yaşııhlı genç, isterseniz görün de, beni gösterT onlara ve duñur düş, duñur daşına otur. heç görñma diyor. heş bi şeden de çekinme anacığım diyor. peki ölüm diyor. devriyēsi ün oluyor, ğadın gediyo duñur daşına oturuyo. bahıyollar ki, pencereden, duñur daşında bir ğadın diyo. peki diyo, ordan yürüyor. anasınıñ yanına geliyor. aman ölüm rdüñ ğadasını aldım ölüm diyo, ana ğazandığ yarışı diyo. iyi bāri gözünü sevim kelleñ kesilmesin de diyo, ne olursa olsun diyo. devriyāsı ün oluyo efendim bunnar, bunuñ kispeti neyi yoğ. ğız ğeymiş bir kispet adam ahıllı. bunuñ kispeti yoğ bir kispet buluyo iyi kötü bacağına d ahıyo, soyunuyo ortaya çıyıyor. dolanmiye başıyollar. hadi bağalım be ğavuşup ğız bunuñ ğollarından dutup bi savurursa, ğaldırıp atıyo, şoraya oğlanı. dört elli düşüyor. ğız üstüne yürüyor. ğız gelme diyo. gelme abdestliğim daraldı benim diyo. hemen atın yanına geliyor. ata diyo ki: aman atım diyo nıydek, ğaçalım mı, ne diyoñ? diyo, yoğ diyo. zafer bizim, tāmül et diyo. bu orda ğoya abdest bozmaya oyalanma yapıyo. bey bōrek oyalanma yapıyo. geliyo atın yanına:

bir elde sallayıp atar
keştiği kelleler gelip de yatar
bir gedik kalmış benim kellem konar
ğaçalım mı benim atım ne dersin?

at alıyo şimdi:

bağmadın mı ğokdan inen on iki nara
yitir önunu da ğoynuñu ara
ğorñmam ğorñmam meydan bizimdir,

diyo. hey deli diyo ki, ğormedin mi diyo, ğoğden on iki nar endi. ğahvaltı ediyolardı orayı unuttum. on iki nar ğıza. on iki nar buna. eveli on iki nar ğıza énince bunuñ narı yoğ üdu. bi de bağdı ki on iki nar oraya hazır olmuş. kız dedi ki, gel yiğit nar verim ye dedi. at dedi ki sağın ha! alma onuñ sã vereceği narlar zehirlidir. ğaç narın var ğız dedi? on iki. ē on iki de benim var dedi. sen narından hoşsun, ben narımdan hoşum dedi. bunlar narlarını yediler. at dedi ki, hemen varıp, kucağına girme, ğadınlarnın canları memelerinde olur. eyce dedi, dolan dolan, açığıñı bul, birdene zorlat, iki ğoğsüne yapış. adamağıllı sığ. o gendini sã yapışdırır. ğaldır yere yapıştır. at irediyo. o zaman onu yıhāñ. yoğsa onu sen yıhamañ. peki atım. ğadasını aldığım dedi. atın ğafasına sarıldı, ğözleriñden öptü, hadi ba ah meydana çıhtı. meydana çıhtı dolandılar. yılğın oğ öüzleri gibi, heç yanaşmıyo, boyunduruga yanaşmıyo. dolanırken, dolanırken, birden bir hücum etti. ğızın memelerini nasıl bir eline aldı sıhtı. anam öldüm dedi amma, ğaldırdı yere vurdu. ğösüne çıhtı oturdu. kesim mi ğız ğancığ seni de ben dedi. niye kesiyon yiğidim dedi. sen benimsin, ben seninim dedi. hadi ğağ ğağ dedi. işte bini aldın dedi. oradan ğağTılar, dōru babasınıñ evine geldiler. babası bey, bunnar hamama gētiler. atımı da ahıra, onuñ atınıñ yanına bāladılar. bu yuhara çıhtı, yemek yediler, ğarınlarını doyurdular. dedi ki gidelim. yoğ dedi. çeyiz hazırhyollar dedi babası. yalıñız savamam dedi. çeyizini yapalım onnan

soña gönderiyim. peki dedi olan. gētti geziyīm burayı dedi. döndü dolaştı. bir gün bunlar dediler ki cariyeleri, tabi beş altı tane de cariyesi var aķ kavak güzeliniñ. sen bunuñ iki misli adamları dedi, bunu dişinde gotürenleri kestir. bu çelimsiz onların yanında buna niye varacān? dedi. biz buna zehirli yēmek yēdirek. nasıl yedirecān olur mu dedi? yēdirik dedi. bolca yuħa yapah. seni hasta dēyi Ő'ēydek. sen aman gemüklerim ğırılıyor, hasTayım bey bōrek de o seniñ çıħar. çıħTı mıydı buna yēmek virrik, o zaman zehirlerik ölür gider. o zaman sen de gētmeñ orıya dedi. oğlan bi ğun biy bōrek gine gezmeye gidiyor. o ğun av avlanıyım diyi çıħıyor yayan. gidiyor geziyor bir sürü av ğuş sırtında geliyor, ğızın evine. ğızın evine yahlaşınca öle ğapıda ğarşılıyollar. aman bey bōrek cariyeniñ birisi, yetiş aķkavak güzeli öle bir hastalandı, öle bir hastalandı ki sağdan sola dönemiyor. gemiklerim ğırıldı diyor, bar bar bağırıyor. dīme diyor. ğapıdan içeriye ayağını atıyor, fiyrat ğopuyor. her geldiğinde atınıñ yanına uğramadan çıħmaz mış. zolladıyor merdivenden yuħariya çıħıyor. aşağıdan at kişnemeye başlıyor. acı kişnemeler. bu çıħıyor. aķkavak güzeli yuħa yapmışlar, üstüne yatağını sermişler, sağa döndükçe çıtır çıtır man gemiklerim ğırılıyor, dēyi, çıtır çıtır gemikleri ğırılıyor gibi. bir sağa dönüyor çıtır çıtır, bir sola dönüyor çıtır çıtır gemiklerim ğırıldı diyi de feryad ēdiyor. at hayvan aşağda duramıyor. zorladıyor yuları ğopādiyor. ğapıya hadi baħalım iki çifte atıyor ğapıyı gevirdiyor ğırıyor. zolladıyor merdivenden yuhariya. merdivenden yuhariye at bi çıħıyor. bi çifte atıyor, yemek hazıllanmış zehirli yēmek. yēmā ı ters dönderiyor. parça parça ediyor ğabını, ğacanı. zehiri atınca o sofrayı başka bi şey ğomiyor. ordan dönüyor geliyor aħıra. giriyor. bey bōrek ardı sıra, aman atım saña noľdu diyor at cevap vermiyor. etme atım gētme atım. ben saña bir hata mı yaptım. dēyip şe ēdiyor. bir türlü bey bōrek bu atı ğonuşturamıyor. öyleyse benim atım benla ğonuřmadıħTan sora benim yaşamam da baña haram diyor. hançeri çıħardıyor bārına vuracaħ. bārına vuracaħ zaman, at dur deli, dur diyor. dur diyor. o diyor aķ kavak kıızı diyor, yuħanıñ üstünde yatıyor. ne gemiği ğırılıyor ne bişi sapasağlam. seni istemediler. istemez cariyeler diyor. saña zehirli yēmek hazırladılar diyor. saña yidirecālar ıdı. beni de senden alacālar ıdı. seni öldürecekler idi. sen benim yanına uğramadın, doğrudan douru çıħTın, ben bunuñ için yaptım diyor. neden benim yanına uğramadın sen diyor. Şimdi çıħacañ varacañ, o cariyeleriñ birğacını düveceñ. dutup merdivenden aşağı atacān. aķ kavak kıızınıñ da saçlarından doluyacān alıp merdivenlerden aşağıya endireceñ diyor. hadi ğēdiyoħ dēyeceñ diyor. peki diyor. yoħariya çıħıyor. toħaT, yumruħ, depük girişiyor bu cariyelere. bunları nerduvanlardan atıyor aşağıya. aķ kavak kıızı daha yatıyormuş. ğaħ, ğancıħ diyor. ğaħ bahīm. demek baña bōle numara yapmaya ğaħañ beni zehirlemeye ğaħañ öyle mi diyor. saçından bi d oluyor. hadi baħalım merdivanlardan aşağıya. taħır taħır sürüyerek indiriyor. bi de babası geliyor. taraf etrafları geliyor. aman bey bōrek nēdiyoñ sen bōle? nētmeyim. mesele böyle böyle diyor. anladıyor. atın yaptığını, bunların yaptığını anlatıyor. peki. ben gidecem ben durmam, ben böün burda da durmam diyor. ama ölüm ētme gētme, bir sürü şeyler hazırlandı, seniñ baban p adişah, onuñ yanına ben çehizsiz nasıl gönderīm diyor. gönderemem diyor, peki diyor. ben anamın yanına ēdiyom. anasınıñ ahırına atını çekiyor bağlıyor. anasına meseleyi anladıyor. aman oğlum ne diyoñ ğancıħlığı mı, cariyeleriñ ğancıħlığı mı, atın dēdiğine ğöre cariyeler ğandırmış onu diyor. her neyse diyor. bir hafta müsade alıyorlar oğlandan. oğ-

lan daha oraya varmıyo. bey börek oraya varmıyor. hazırlığı yapıyollar. babası tamam diyor. ğırğ ğatır yüklü cehez. her biriniñ birer adamı, yedekçisi ğatırların. hadi baħalım bnu ordan yolcu ediyollar. alla ğısmarladığı kesiyollar. aħkavak kıızı bi ata, gendi bengi bozuñ üstünde, hadi baħalım gedyollar.

[az ğediyor uz ğediyor, dere depe dümdüz ğediyor, altı ay bir ğuz ğediyor, lale sümbül bicerek, kayhve tütün içerek, ğardizle ğarduzuñ sorandasını yiyerek,] ğunlerden bir ğun, uyuz eline yaħlaşıyollar. nöbetçiniñ birine yörü diyor. hadé diyor ğet ileri ğet. bağaşımı al. bey börek aħ kavak kıızını aldı geliyor diye haber vèr diyor. oradan birisi ileri ğidiyor. bunlar atınan geliyor diye haber vèr diyor. oradan birisi illeri ğidiyor. bunlar atınan tabi ileri getmiyor. ardınca hem onu hem muhafaza ediyorlar. mahafaza olarak bekliyorlar. cehezi beraberinde getiriyollar. haberci ğediyor padişaha bildiriyor. hadi baħ silahcı başı, avcı başı atlara biniyor, ilerliyollar. bunlara ğarşı ēdiyollar. ğarşılıyollar, alıp geliyollar. ğık ğice muazzam düün yapıyor beybörē. o zaman işte allañ emriyken bey bøyreiman aħ kavak kıızı ğık ğun soña duayınan senayınan. aradan onu ğun geçiyor. diyor ği arħadaşları, gelip ğediyollar, ava ğetTiği arħadaşları, yav bir ava ğetTiği arħadaşları, yav bir ava ēdek. çoħ özledim diyor. olur gidelim diyollar. buñlar hazırlığı yapıyollar hadé bey börek biz hazırlığı diyollar. o da ēniyor bengi bozu çekiyor. biniyollar ava ğidiyollar. yatıya ğedeller ğımiş uzaħ yerlere ava. bøyük avcı. ğediyollar efendim bunlar bir hafta soñra bir geyik çıyıyor oñlerine, geyik hadé baħ ğaçıyor. bunlar dolu dizgin ēdiyollarsa da geyiē yetişemiyollar. arıdını takip ēdiyollar. geyik ğede ğede varıyor bir ğoruya giriyor. hemen o ğorunuñ māfız askerleri var ğımiş. o māfız askerleri bunları çeviriyor. bunnar on bir ğişi. on ğişi arħadaşı bir de bu, on bir ğişi. bunnar hadi baħ çekip ğediyor. başın alp ğediyor bengi boz. bunnarı zıdana hapsediyorlar. bunnar bura şura yatıyor ama yedi sene. bunnar yaz geldi miydi, zıdanıñ üstü kale ğımiş, kalenin burcuna çıhadıllar, güneşlediller ğımiş. bu esilleri, hapisleri. bir ğun bey börek oturuyor ğaleniñ burcunda, baħıyor ği, aşığda kevran ğediyor. kevranı baħıyor. kaleniñ altı işlek bir yol ğımuş. o yolda baħıyor ği bir bezirğan geçiyor. lan aceb şunlara sesensem, beni duyallar ğmola, vèrecem söze ğarşılığ vèreller ğmola diyi düşünöyür ve sesleniyor:

ğelişiniñ nirden bezirğan başı
yedi şenedir burda yatar ğalmadı
kimseden bir haberimiz olmadı.

bezirğan başı bunu duyuyor. aman lan! diyor. bir diyor deli ānlı ordan bize seslendi, buña bir cevap virin diyor. kim diyor buña cevap virirse o ğündeki ğatır yüküynen onun diyor. o diyor ben bilmem, o diyor ben viremem. bi dene kel oğlan var ğımiş, su dökmeğe arħada almış. aman diyo bişi duydum, neydi o diyor. lan diyollar bolē bolē baħ şo burçta diyor bir deli ānlı diyor, ordan sesleniyor bize diyor, ne diyor?

GELİŞİNİZ NİRDEN BEZİRĞAN BAŞI? diyi, soru soruyor diyor. buā cevap diyor. peki ben viririm diyor. şimdi alıyor bezirğanıñ kel oğlan:

ben bir bezirğanıñ uyuz elinden beri gelirim
alır satarım dünya malından

söyle yiğit söyle derdinden
 bey börek alıyor:
 uyuz eli pādīşahı babamdan
 ak saçlı gözü yaşlı anamdın
 bey börek sevgilisi ak kavak kızından
 ondan bir haber verin bezirgân.
 diyor. bezirgân alıyor:
 uyuz elinden beri gelirim
 yüküm gumaş ben alana satarım
 babanı sorarsan beli boküldü

ananı sorarsan ağlaya ağlaya gözleri kırıldı
 ak kavak güzeli kel vezire galdı
 böylece haberiñ olsun bey börek.

diyor hadi bā aḥ ordan zindancı başı geliyor, ne diyo buriya çıhtın da böle türküler
 çığırıyoñ da bilmem nēdiyon, şunuñ keyfine baḥ diyor ve aldığıñan ēndiriyor. oranın
 beyiniñ gızı da oradaymış. bunuñ türküsünüñü ak kavak güzelini duyuyor. o da onun
 çoḥ sevdiği arḥadaşıymaş. bey börüde görüncü, alla tarafından o ā aşığ oluyor. ve bun-
 ları zındana atıyollar gız geliyor. aman zindancı başı diyor, dünkü diyor, galenin ba-
 şındaki türkü söyliyē diyor, yiğidi bir çıḥāt da görüşüyüm diyor. bir avuç altın veriyim.
 kimseler duymaz. benden sır çıḥmaz diyor. peki diyor. çıḥādiyor çıḥādiyor diyor ki,
 bey börek sen misin? benim diyor. seniñ adını ününü duyduḥ. ak kavak kızını yihTñ
 aldıñ. evet diyor. ben de varacām alla in emriyē saña diyor. o zaman üç dört
 evlenirler imiş alırlar imiş. böyle yiğitler efendim. ben seni burdan gurtariym di-
 yor. ben diyor yarın ip toplayıp, ip getirim sen burdan aşıḡı ya sallan. atla gēt ak kavak
 güzelini gurtar diyor gel bu yiğitleri de gurtar diyor. nasıl gurtaracam bu yiğitleri di-
 yor? babam ateşten çoḥ gorḥar diyor. adamlarını alacāñ gaz dökeceñ fır etırafa diyor.
 gaz dökeceñ ateşliyeceñ diyor. çember içine almış olacāñ diyor. on gişiyi zındandan
 al tertemiz yapıp, hamam yapıp, elbiselerini, atlarını silahlarını bir tamam teslim ettin,
 etmesen elini memleketini ateşe yahacam dersin diyor. beni de istiyecēñ gızı ve on
 arḥadaşımı diyeceñ. peki gız diyor. beni de istiyecēñ, gızı ve on arḥadaşımı diyece.
 peki gız diyor, dōru mu bu sözüñ? dōru diyor. peki. zındana geri bey börek giriyor.
 gız gēdiyor. birçoḥ ipler hazırlamış. kale çoḥ yüksek imiş. bunlar dabanda imiş. ben-
 gi boz gider yayılır gelir, dabanı deşe, deşe, deşer imiş, sabah olup da orayı daşı gel-
 meye az galır imiş, gün ışırmış, bekçiler gelir imiş, gaçar gēder imiş hayvan. orayı
 gene doldururlar imiş. böyle böyle yaz kış daḡda yayılır, gölde sulanır bir kimseye
 dutulmaz imiş hayvan. öyle kişner imiş, kişnediğini duyar imiş bey börek. devriyā-
 sı ün oluyor. gız geliyor. bu zındancıya gine bir avuç altın veriyor, çıḥādiyor. ipleri
 beline baḡlıyor, bunu sallandırıyor. ipin ucunu sağlam şeeye baḡlıyor. ēniyor, ēniyor,
 ēniyor da ā bir dabaḡa yer ḡalıyor ip bitiyor. ayaḡı yere dēmiyor. beş altı metre ḡalıyor.
 aman bey börek öyle dur gidiyim ip buliyim geliyim diyor. gēdiyor gēlmiyor. gēdiyor
 gelmiyor. bey böreñ canı sığılıyor. ülan diyor, sabā āder beni burda dūduracaḡ, el

alemi yüzüne tükütēcah diyor. cebinde pıcah varmış, ipe bi çalıyor. amma bu yerinden gahamıyor. vay yanım, vay bilim... at geliyor. bu yaslanıyor. gafasının yardımınan sırtına bunu alıyır. evel belinden dutuyor. galdırıyor. eşşikte yoğarı çıhardıyor, bey böreĵ, eveli eşşikde imiş, eşşikden yoğarı çıhardıyor. ordan yatıyor hayvan sırtına bindiriyor. hadi baaĵ yürüyor. uçuyor bunnar. bir köve geliyor, orda bir yere misafir oluyor. bunu ağrısı acısı bir parça eyi oluyor, gendine geliyor. efendim. saç sakal yörümüş, tıraş olamıyor, bir çoban rast geliyor. kendi yerlerine de yaklaşmışlar. çobana diyor ki, şu elbiseleri deēşek diyor çobannan elbiseyi deēşiyorlar. bir de ordan bir davar kesiyor, kânını yarıyor, karnını poĵunu boşadıyor, kafiya kel oğlan şeyi yapıyor, gafiya ĵarnını geçiyor, oluyor bir keloğlan. ordan yürüyor. mezarın başından giriyor. bahıyor ki göca cadde, yolu ĵazmalıyollar. selamunalyküm arĵadaşlar gölay gessin. bu yolu niye deşiyorsuñuz? yav ninniyeceñ ĵet bre kel it, diyollar. yoĵ yav soruyom, nolur sormaynan diyor. hadi la biriñiz bir cevap viriñ. bizim bir padişahımız vardı. onuñ bir oğlu bey börek varıdı on arĵadaşyınan ĵetti, esir düşmüşler, ordan gelmedi, öldü mü ĵaldı mı, şimdi onuñ ĵarısını, aĵ kavaĵ ĵuzelini babasınıñ veziri kel vezir alıyor. ona gelin gidecek böünde diyor, burdan ĵeşmesin diyi buraları deşiyoh. ya öyle mi diyor. ordan sapıyor. çarışıya uğruyor. ordan bir saz alıyor. evleriniñ yahınında bir puñar varmış. vahıT öylen oluyor, puñara bacısı, o bengibozuñ ĵardaşı, bi de tazıları varmış, tazı da beraber, puñara suya geliyollar. bu da puñarın başına oturmuş su içiyor umuş. bahmış geleni bilmiş. bacısı. şimdi puñara gelmiş ki, at yedekte oynuyor, tazı o yana ĵopuyor, bu yana ĵopuyor, şahlaniyor at, şahlaniyor bir keyif bir şey. yav diyor kız, bunlara nöldü? diyor. ağamın ĵarısı diyor böün gelin gidecek de diyor, keyfiñiz mi arttı? diyor. bir daş alıyor tazının ayaĵına vuruyor. tazı çengiliyor. kafasını soĵuyor, soĵuyor at bir türlü su içmiyor. bacım diyor şunuñ yuların elime vēr de şü hayvan su içsin diyor. ĵet diyor kel it, sen de bunu mu alıp ĵaçacah diyor. yemin hamd ediyor. sen gene dut diyor. ben yularını avucundan azıcın dutiyim diyor. yularını ucundan dutuyor, bi su içiyor adamaĵıllı. bñ ün ne āder su içtiñ! hayret diyor. içer bacım, içer bacım diyor. tazı gene şahlaniyor a!

bu sefer öteki e daş atıyor. o zaman:

atma bacım atma taziya daşı
 ĵözümnden aĵıtTın kan ile yaşı
 bengi boz da hüdayiniñ ĵardaşı

diyor. ordan hemen savuşuyor. ĵızın yanını hemen terk ediyor. döru düün evine varıyor. elinde saz. saz alıyor. elinde sazınan düün evinin ĵapısında bir dıngırdadıyor. aman ĵız gelin oynadan gelmiş diyor avratlar. aman erkeĵ soĵulur mu? elin yabancı bir keloğlanı diyor. gelsin o çağırsın, çalsın biz de oynıyah diyollar. içeriye soĵuyollar. hep meclis ĵadın. ee aptal diyollar, keloğlan sen çal, çair biz oynıyah diyor. peki dıngırdadıyor. çalmıya başlıyor. şöle bahıyor ĵahaniñ ĵocası gendiynen zındanda:

evleriniñ önü aletik deĵil mi
 İtiñiz adı baracık deĵil mi
 seni saran yiĵit mustafacık deĵil mi

şü oynayan gelin, gelin ne nazlı gelin
vay benim ahlımı alan şü ganlı zalım.

deyip çalıyor. aman diyor, bırakıyor oynamıyor kadın. benim muşTafacığın sardığın ney bu ne biliyor diyor. ordan bir danesi daha şe_ediyo, birisi bi da_ı galdırıyollar, o_ da geliyor, ona_ da söylüyor. ba_ıyor_ ki o şeyin de de_el. ondan sōra veziriñ ğarısı geliyor. oynamiya başlıyor:

işte geldi kel balınıñ hanımı
işte geldi kel veziriñ büyük hanımı
şu oynayan gelin gelin, ne nazlı gelin
vay benim ahlımı alan şü ganlı zalım.

vay diyor sen benim ğocamı ne biliyoñ? kel olduğunu nerden biliyoñ? sen kimsiñ? or-
daki avratlara bi fiskos ğediyor. aman beni öpen muşTafaydı. bey bōrekden başka kimse
ğormedi; bu bey bōrekdir. bunuñ ğonuşması söylemesi de bey bōrektir diyor.
yoğ_udu, var_ıdıderken, keloğlan dıngırdadıyo:

bengi boz yoruldu yazıda kaldı
sefil bey bōreğin ahlını aldı
ak_ıvakağ ğuzeli kel balıya kaldı

diyor. ee! kanlı zalım da_ı bilmedin_ mi diyor? ğafasını soyuyor. aman bey bōrek işte
bu diyollar. ne keli ğalıyor ne bişē. sa_ çı_ıyor meydana. ğaçışan ğaçışana. ak_ kavağ
kızınıñ nutku durmuş, bir hoş olmuş, o_ da kendine iki tokat sallamış, ak_ kavağ kızına
bey bōrek. ahlını başına al demiş, silkinmiş çı_ılmış, neader şey var_ısa yı_ılmış atmış.
hadē ba_ğ bunlar çı_ılmışlar giri_mişler. önüne ğatmışlar, bunu duyan o yol deşenler,
hadi ba_ğalım, kel balıyı arıyollar. kel balıyı şü da buluruğ ha, burda bulur ha derken,
tuvalet sa_lanmış, kenefe sa_lanmış, burda beri bulamazlar dēyi. biri_ de daralmış,
sı_ılmış. o ğazmaynan deşenler. kenefe girmiş, so_ğda bir kenefe. orda bulmuş. aman
burda demiş. hadi ba_ğ onu atmış, ötekilerin ellerine vemiş. ğazmaynan bunuñ bey-
nini parçalamışlar efendim. ordan bu anasınıñ yanına geliyor. ak_ kavağ kızınınan evle-
rine geliyor. anası sağ babası ölmüş. ğozleri ğormez olmuş. oğlum diyor, sarılıyor,
ğohluyor, öpüyor. efendim. birğaç ğün dinneniyor. yanına adamlarını alıyor. ne lazım-
sa alacağlarını alıyor, hadi ba_ğalım o be_ñ şeyine ğediyor. ğorusuna. orıya varıyor.
ğazı dōküyorlar fir etirafına, adamları var. adamları düzüyor ğılıçlı. atkeşe veriyor.
bir_ adam savıyor. ğet diyor bey söyle, on adamımlan, zındandaki on adamımlan ğızı
ğondersin, yoğsa elinimemleketin ataşe ya_ıacam, diyor. nāme yazıyor adama veriyor.
ğötürüyor, varıyor. ğız da ğörüyo ateşi. hemen babasına geliyor; baba ğağ diyor, ne
o ğızım? ba_ğ diyor zındandakilerin biri ğaşmış diyor. ğetmiş asker toplamış, filan pa-
dişahın oğlu ak_ kavağ ğuzeliniñ de ğocası, bey bōrek gelmiş, on ar_adaşıyna beni isti-
yor. nāme getirdi diyor. tez ol diyor yoğsa yanıyoğ diyor. ğızım diyor, ar_adaşlarını
seni de versem o ateş sönecek_ mi? senecek baba diyor. peki öyleyse diyor. hadi diyor,
tez çı_ğadın zındanda adamları. çı_ardıyorlar adamları, hamama ğönderiyor, yı_adıyo,

temizliyor, tıraşını yaptırıyor. elbiseler geyindiriyor. gızı cevizini de tamamiyle yükliyollar bunlar. ateşin başında adamları var a! hemen söndürüyollar ateşi. onlar geliyor teslim oluyor. hadé baçalım biniyollar gelip gediyyollar. bey börek hikâyesi de böylece bitiyor. onlar da muradına eriyor.

* * *

“Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek” destanının Bünyan varyantının hikâyesi böyle bitiyor.

Bu varyantı Dede Korkut'taki destanla karşılaştırınca karşımıza şu tablo çıkmaktadır:

1. Bünyan varyantında pîr'in padişaha verdiği “sihirli elma” Dede Korkut'taki destanda motif olarak yoktur. Daha önce tesbit ettiğimiz Poyraz varyantında da görülen “sihirli elma” motifi başka bir masaldan bir rivâyete karışmış olmalıdır.

2. Bünyan varyantında adı geçen “Bengiboz” adlı at, Dede Korkut'ta İstanbul'dan Bay Büre'nin oğlu için alınan “deniz kulunu boz aygır” dır. Atın verdiği *sihirli cubuk* ve atın konuşması, yine başka bir masaldan bu rivâyete karışmış olmalıdır.

3. Bu varyantta düğünde oynayan kadınlardan birisi, Dede Korkut'taki “Kısırca Yenge”dir. Varyantta “yiğit Mustafa'nın karısı” ve “kel Balının büyük hanımı” adları ile geçer.

4. Bünyan varyantında Beg Böğürek “Kel Vezir”i öldürtürse de Dede Korkut'taki Beg Böyrek “Yalançı oğlu Yaltaçuk'u affeder. Türk'ün bağışlayıcı ve affedici oluşu pek çok masalda yaşamaktadır. Bu varyanttaki öldürme motif, nakledenin yorumundan kaynaklanmış olmalıdır.

5. Dede Korkut'taki destanda ve Anadolu'nun bir ilçesinde yaşayan rivâyette de 40 gün 40 gece düğün (toy) yapılır. Bu motif de gerek Türk destanlarında, gerekse masallarında görülen en mühim özelliklerden birisidir.

Görüldüğü gibi bu masal (veya, hikâye, veya destan), Dede Korkut'taki üçüncü destan olan “KAM PÜRE OĞLU BAMSİ BEYREK DESTANI”ndan başkası değildir. Şahıslar, zaman ve mekân değişmiş, fakat o destandaki ruh değişmemiştir. Bu hikâyede adı geçen “ak sakallı ihtiyar pîr-i fânî”nin “Adsız”a, “BEG BÖGÜREK”, atı “gıllı tay”a da “BENGİBOZ” adını takması, Dede Korkut'un başka hikâyelerinde de karşımıza çıkan Türk ad verme geleneğinin bir motifidir.

Günümüzde en fazla 50-60 sene önce Rumeli'nin bir yöresinde (bk. not 1) anlatılan “DELİ DUMRUL” hikâyesinin bugün hâlâ yaşayıp yaşamadığı hakkında bir bilgimiz yok. Bu konudaki tek şahidimiz, daha önce de bahsettiğimiz Nezaket Ayaz'ın bize naklettiği kısa varyanttır. O da bu hikâyeyi 104 yaşında vefat eden anneannesinden dinlediğini söylemiştir.

Bir zamanlar, Yugoslavya'nın Üsküp'e yakın Türk kasabasında anlatılan “Deli Dumrul” hikâyesinden bize ulaşabilen kısa varyant şöyledir:

Zamanın birisinde “Deli Dumrul” isminde, yarım akıllı, garip bir adam varmış. Bu adam, bir gün, kuru bir nehrin kenarına köprü kurdurmuş. Buradan geçenlerden on akçe, geçmeyenlerden de yirmi akçe alınmış. Bir gün köprünün kenarından bir takım garip sesler duymuş. Bu sesler de ağlama, bağırma ve çığlık sesleriymiş. O tarafta doğru yanaşmış “Ne oluyor?” diye merakla sormuş. Orada bulunan ağlayan topluluk kendi beylerinin öldüğünü söylemişler. Deli Dumrul’da, “Onu kim öldürdü? Çabuk söyleyin, ben de onu öldüreyim” demiş ve kılıcını çekmiş. Halk, kendi beylerinin ece-liyle öldüğünü, Azrail’in gelip canını aldığını söylemişler. Bizim Deli Dumrul bu ya, Azrail’in karşısına çıkmasını söylemiş. Aradan uzun seneler, günler geçmiş ve Deli Dumrul bir gün evlenmiş. Evlendiği gece, gelinle odalarına çekildiklerinde kapı birden çalınmış ve Azrail çıkagelmiş. “Deli Dumrul, işte karşına geldim, haydi canını ver!” demiş. Deli Dumrul ağlayıp yalvarmaya başlamış, canını bağışlamasını söylemiş. Azrail de kendi canına karşılık başka bir can bulduğu takdirde, canını bağışlayacağını söylemiş.

Tabii bizim Deli Dumrul’un aklına ilk kez annesi gelmiş, koşmuş annesinin yanına. Annesi Deli Dumrul’un bu teklifini reddetmiş. “yıllardır senin için çalıştım, çabaladım, didindim; artık rahat yaşamak istiyorum, sen kendi canının çaresine bak!” demiş. Burdan red cevabı alınca, Deli Dumrul bu kez de babasına gitmiş. Babasından da aynı cevabı almış, çaresiz, üzgün bir vaziyette eve gelmiş. Azrail’e son kez karısıyla vedalaşmak istediğini söylemiş, karısının yanına gitmiş. O devirlerde gelinler, damat adayı yüzünü açmadan konuşmazlarmış. Gelin de daha yeni gelin olduğu için konuşmamış. İşaret parmağı ile saçını ortadan ayırır bir şekilde işaret yapmış. Deli Dumrul’a. Bunun anlamı da “ömrünün yarısı senin, yarısı benim” demekmiş.

Azrail onların bu durumlarına çok acımış. Anne ve babasının gün görüp, uzun yıllar yaşadığını söylemiş, onların canını almayı daha uygun bulduğunu belirtmiş ve onların canını almış. Deli Dumrul’a karısı ve çocukları uzun yıllar mutluluk içinde yaşamışlar. Bu hikâye de burada son bulmuş.

Bu örneklerde de görüldüğü üzere, Türk destanları Anadolu’nun ve Rumeli’nin pek çok yöresinde işte böyle anlatılmaktadır. Adı masal, hikâye ve destan da olsa, şahısları, zamanı ve mekânı da değişse, yüzyıllar sonra da yine yüzyıllar önce anlatıldığı gibi aynı heyecan ve aynı ruhta kalacaktır.